

Prof. dr hab. inż.arch. Ewa Węclawowicz- Gyurkovich
Instytut Historii Architektury i Konserwacji Zabytków
Wydział Architektury Politechniki Krakowskiej
Kraków, ul. Kanonicza 1
Tel 504081965 e mail : ewaannagyur@o2.pl

RECENZJA

Pracy doktorskiej pt. „**MODERNISTYCZNE DETERMINANTY W ROZWOJU PRZESTRZENNYM KATOWIC NA TLE ANALOGICZNYCH MIAST EUROPEJSKICH**„

Autor : mgr inż. arch. Aleksandra Tomkiewicz

Promotor : dr hab. inż. arch. Jan Rabiej prof. nzw. w Pol. Śl.

Podstawą opracowania recenzji pracy doktorskiej jest zlecenie Dziekana Wydziału Architektury Politechniki Śląskiej prof. dr hab. inż. arch. Zbigniewa J. Kamińskiego z dnia 1 lipca 2015 oraz Uchwała Rady Wydziału Politechniki Śląskiej z dnia 30 czerwca 2015 roku. (L.dz.R-Ar0/683/2014/15)

Rozprawa doktorska będąca przedmiotem recenzji ma formę maszynopisu książki o objętości 310 str. łącznie ze zdjęciami, rysunkami i tabelami. W opracowaniu jest 61 rysunków, 4 tabele i 202 zdjęcia. Oceny dokonano zgodnie z ustawą z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki a także z rozporządzeniem Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 3 października 2014 r. w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora.

Celem pracy wg doktorantki było usystematyzowanie wpływu idei modernistycznych na rozwój Katowic. W tym celu podzieliła okres oddziaływania i kształtowania się rozwoju modernizmu w Katowicach na dwa okresy: pierwszy – pomiędzy I a II Wojną Światową tj. pomiędzy rokiem 1922 – 1945 oraz drugi – po II Wojnie Światowej 1945 – 1990. W przeprowadzonych analizach doktorantka zajęła się także problemem kierunków interwencji modernistycznych w strukturę przestrzenną w każdym z omawianych okresów wybranych kilku innych europejskich miast, przeprowadzając studia porównawcze.

Na podstawie przeprowadzonych badań doktorantka przedstawiła tezę pracy **Modernistyczne dzieła urbanistyki i architektury przyjęły rolę determinant, które w znaczący sposób wpłynęły na kształt przestrzenny Katowic.**

Metoda pracy polegała na analizie literatury, a także analizach materiałów archiwalnych i kartograficznych, badań w terenie, osobistych kontaktów i rozmów z projektantami lat 1950-1980 (Henryk Buszko, Anna Dołhuń, Aleksander Franta i Jurand Jarecki). Istotne stały się również własne doświadczenia z prac planistycznych i projektowych.

Pani Aleksandra Tomkiewicz swoją pracę doktorską podzieliła na 5 głównych rozdziałów, gdzie w pierwszym przedstawia główne określenia i cechy związane z samym pojęciem miasta, cytując Louisa Mumforda, Josepha Rykwerta, Jana Macieja Chmielewskiego, Zbigniewa Paszkowskiego, Tadeusza Tołwińskiego, Kazimierza Wejcherta, Zygmunta Ziobrowskiego, Ninę Juzwę i ich określenia miasta, wyjaśniając równocześnie jak doktorantka interpretuje zawarte w tytule pracy pojęcie **determinanty miasta**, które rozumie jako „ ... efekt realizacji koncepcji miasta idealnego wynikającej z przyjętej w określonym czasie i kręgu kulturowym wizji świata, wpływającej na charakterystyczne zindywidualizowane oblicze miasta...” (str 23).

W drugim punkcie części pierwszej zostały określone determinanty miast europejskich w porządku historycznym, poprzez analizę części składowych kształtu przestrzennego miast, sięgając od

czasów antycznych poprzez starożytną Grecję i Rzym, miasta średniowieczne, następnie miasta nowożytne po nowoczesne miasto modernistyczne z początku XX wieku.

W tym rozdziale doktorantka zdaniem recenzentki może nawet zbyt szczegółowo (str.25-53) analizuje układy przestrzenne miast historycznych, opierając się głównie na dwóch pozycjach z literatury: Ch. Norberga-Schulza *Znaczenie w architekturze Zachodu* oraz W. Kocha *Style w architekturze* z przerysowanymi przez autorkę rzutami miast znanych powszechnie z literatury. Może wystarczyłoby ów przegląd miast historycznych rozpocząć od przełomu XVIII i XIX wieku – okresu uznawanego za początek narodzin nowoczesnej urbanistyki, kiedy to dominujące w sylwetkach historycznych miast wieże kościołów i ratuszy miejskich zostały zastąpione przez kominy fabryczne. Szeroki w XIX wieku rozwój przemysłu stał się istotnym czynnikiem odmiennego od wcześniejszych historycznych zasad rozwoju miast w XIX wieku. Równie szczegółowo i logicznie jak przemiany układów miast historycznych Pani mgr inż. arch. Aleksandra Tomkiewicz analizuje kształtowanie modernistycznego modelu miasta, wypunktowując nowe kierunki estetyczne pierwszej połowy XX wieku i ich wpływ na sposób budowania formy – zwraca uwagę na wpływ kubizmu, futuryzmu, fascynację maszyną i mechanizacją. Słusznie doktorantka zwraca uwagę że szczególną rolę w przemianie miast i poszukiwanie rozwiązań problemów urbanistycznych i architektonicznych odegrały kolejne kongresy CIAM. Główne przyczyny poszukiwania nowego układu nowoczesnych miast to poprawa warunków sanitarnych XIX w miast przemysłowych, lepsze doświetlenie mieszkańców i ich przewietrzanie, wprowadzenie zieleni i światła słonecznego. Wprowadzenie otwartej przestrzeni wokół pojedynczych budynków spowodowało wyraźne odejście od obrzeżnej zabudowy kwartałowej, zniknęły w miastach zamknięte place oraz korytarze ulic, kształtowanych od czasów antycznych aż do początku XX w. Istotnym czynnikiem stało się również rozdzielenie ruchu pieszego i kołowego. Modernistyczne miasta, operujące nowymi materiałami budowlanymi, takimi jak żelbet, szkło, stal oraz oszczędną prostą geometrią stanowiły determinanty zmieniające ostateczny ogląd nowych układów. Wolno stojące w centralnej części miast obiekty administracji, kultury, edukacji, monofunkcyjne obiekty handlu, szpitale i dworce kolejowe świadczyły o prestiżu ośrodków, nawet w skali regionu. Tereny zieleni i sportu miały być powiązane z zespołami mieszkaniowymi. Funkcje przemysłowe jako miejsca pracy oraz obiekty biurowe stanowiły wydzielone dzielnice, połączone komunikacją z zespołami mieszkaniowymi i centrum miast.

Część druga pracy doktorskiej została zatytułowana ***Modernistyczne determinanty miasta. Realizacja idei. Analiza uwarunkowań kształtujących rozwój przestrzenny miast europejskich.***

Zostały w tej części wybrane przez doktorantkę i szczegółowo omówione w kolejnych rozdziałach po trzy miasta przemysłowe, które rozwijały się w okresie międzywojennym 1922 – 1945 (Katowice, Gdynia i Zlin) oraz w latach 1945 – 1990 (Katowice, Saint – Étienne i Hawr). Autorka twierdzi, iż porównuje owe miasta w wyznaczonych przedziałach czasowych. Zdaniem recenzenta rozwój tych modernistycznych miast został raczej przez doktorantkę przedstawiony, ukazując ich odmienną skalę, odmienne tradycje historyczne i odmienny rodzaj przemysłu, który warunkował ich rozwój.

Katowice nie miały rodowodu średniowiecznego jak inne miasta Górnego Śląska – Bytom i Gliwice, powstały z końcem XVI w jako wieś zagrodnicza. Na przełomie XVIII i XIX w rozpoczął się na Górnym Śląsku rozwój zakładów wydobywczych i przetwórczych. Najstarszą kopalnią na terenie Katowic była kopalnia w Murckach, działająca od 1769 r. Prawa miejskie Katowice uzyskały w 1865 roku, bo rozwój miejscowości jako ośrodka przemysłowego notowany jest od końca XVIII w jako nowoczesna baza paliw dla hutnictwa żelaza i metali kolorowych. Rozwój kolei w połowie XIX w oraz dróg kołowych i wodnych łącząc zakłady przemysłowe spowodował korzystne warunki do rozwoju industrializacji. Liczba ludności w 1923 r wynosiła 57 000 i do roku 1938 wzrosła do 137 000. Ośrodek miejski w Katowicach zaczął się kształtować w latach czterdziestych XIX w, gdzie w porównaniu z innymi miastami Górnego Śląska nie dominowała tu tylko ludność robotnicza a urzędnicy zatrudnieni w administracji, handlu, kulturze.

W okresie międzywojennym w śródmieściu przeważała zabudowa kwartałowa 3-4 kondygnacyjna. Nowe kamienice osiągały wysokość 5 - 6 kondygnacji, a ich architektura była inspirowana modernistyczną szkołą Bauhausu oraz realizacjami architektów francuskich, niemieckich, holenderskich. Do

dzisiaj zachwycają piękne narożnikowe kamienice (przy ul. Podchorążych 3, Rymera 7, Kopernika 13, PCK 7 i 10). W latach 1934 – 1939 powstało 68% zabudowy mieszkaniowej ówczesnego miasta. Istotne były budowane w tym czasie „śląskie drapacze chmur”. To pierwsze w Polsce, a nawet w Europie tak wysokie budynki, głównie mieszkalne (14 kondygnacyjny przy ul. Żwirki i Wigury 15, 8 kondygnacyjny przy ul. Wojewódzkiej 23, czy 9 kondygnacyjny budynek mieszkalny dla pracowników ZUS przy ul. Kościuszki i Skłodowskiej – Curie). Owe budowle wysokie wyróżniały Katowice od innych miast i świadczyły o kreowaniu miasta na główny ośrodek regionu. Oprócz budynków wielorodzinnych i ekskluzywnych kamienic w centrum miasta zrealizowano w tym okresie na wzór modernizmu w krajach Europy Zachodniej wolno-stojące wille jednorodzinne w zieleni oraz zabudowę pracowniczą – kolonie domów dla robotników oraz tzw. „kolonie urzędnicze”.

Gdynia miasto zostało zbudowane od podstaw w okresie międzywojennym w związku z budową polskiego portu morskiego. Poprzednio była to niewielka wieś rolniczo-rybacka, która była wzmiankowana jeszcze w średniowieczu. Ustrój miejski wprowadzono w Gdyni w 1926 roku bowiem ilość mieszkańców wzrosła z 1300 osób w 1921 roku do ponad 120 000 w roku 1938.

W koncepcji urbanistycznej strefa śródmiejska została otwarta na morze i zlokalizowana na południe od strefy portowej. Zaprojektowano lokalizację dzielnic mieszkaniowych jako „miasto-ogród” oraz zlokalizowaną nad morzem Kamienną Górę ekskluzywną dzielnicę lotniskową. Port rozbudowywany w kierunku południowym lokował baseny zewnętrzne, co ograniczało dostęp do morza z dzielnic śródmiejskich, rozwiniętych w układzie prostopadłej siatki ulic. Podobnie jak w Katowicach zabudowa mieszkaniowa zarówno obejmowała zabudowę wielorodzinną kwartałową w postaci kamienic czynszowych, skromniejsze domy dla robotników oraz zabudowę jednorodziną dla średnio-zamożnych oraz wille. O skali i prestiżu rozbudowywanego w szybkim tempie miasta świadczyły także wysokości realizowanych budynków, początkowo 4-5 kondygnacyjnych, potem 6 a nawet 9 kondygnacji. I te obiekty także wzorowane były na realizacjach z Europy Zachodniej. Początkowo tynkowane elewacje budynków w latach 30-tych stawały się bardziej eleganckie, wykańczane kamieniem z zaokrąglonymi narożnikami.

Zlin to miasto na terenie Czech, które w okresie międzywojennym, przede wszystkim w latach 20. i 30. XX w rozwijało się w szybkim tempie ze względu na lokalizację tam zakładów Tomasza Baty. Historyczne centrum zostało włączone do niewielkiego miasta, które w 1921 roku liczyło 4678 mieszkańców, a pod koniec lat 30. XX w liczba mieszkańców przekroczyła ponad 44 000. W tym czasie obserwowany był gwałtowny rozwój zakładów przemysłowych koncernu Bata. Oprócz słynnej fabryki obuwia w Zlinie z inicjatywy Tomasza Baty rozwijał się przemysł budowlany, chemiczny, maszynowy, tekstylny, papierniczy, lotniczy, wydobywczy. Miasto zaczęło szybciej się rozwijać po uruchomieniu linii kolejowej w 1899 roku. Plan urbanistyczny zakładał rozdział strefy fabrycznej od mieszkalnej i usługowej. Dzielnice mieszkaniowe realizowane zostały zgodnie z ideą „miasta-ogrodu”, gdzie niewielkie wolno stojące domy zostały pogrupowane w zespoły.

W każdym z wymienionych ośrodków kształtowana była centralna przestrzeń nowoczesnego miasta przemysłowego, która wraz z budynkami użyteczności publicznej ukazywała jego prestiż i duże znaczenie w skali regionu. **Gdynia i Zlin...** „miały być wizytówką nowoczesności i dowodem równego startu nowo powstałych i odrodzonych państw w społeczności międzynarodowej.” (str. 97)

W podsumowaniu tego rozdziału omawiającego rozwój Katowic i wybranych miast porównawczych w latach 1922 – 1945 doktoranta stwierdza, że rozwój przestrzenny tych miast związany był w każdym wypadku z rozwojem różnorodnego przemysłu, a kształtowanie się portu w Gdyni wynikało z powiązań z górnośląskim przemysłem. Nowo realizowane miasta były sponsorowane przez nowo utworzone państwa – Polskę i Czechy, dbające o godne warunki życia dla swoich mieszkańców w modernistycznych nowoczesnych ośrodkach. (str 188 – 189)

Rozdział 5 II części pracy doktorskiej przedstawia *Modernistyczne determinanty w rozwoju przestrzennym miast europejskich. Okres 1945 – 1990.*

Przeprowadzone w II części pracy doktorskiej analizy i badania, oparte na schemacie prac przedstawionych w tabeli w części I (str. 92-93) potwierdzają przyjętą przez doktorantkę tezę.

Gwałtowny rozwój miast w tym okresie związany był w wielu wypadkach z odbudową miast po zniszczeniach wojennych, dalszym rozwojem przemysłu oraz migracją ludności w poszukiwaniu lepszych warunków życia.

Rozwój **Katowic** w dalszym ciągu opierał się na ciężkim przemyśle surowcowym- rozwoju hutnictwa i górnictwa. W tym okresie notujemy w Katowicach budowę wielu obiektów administracyjnych, związanych z zarządzaniem przemysłem, nowych ośrodków nauki i kultury. Znany model miasta modernistycznego, zapewniający poprawę warunków życia mieszkańcom, jak również fundamentalne przemiany w kulturze spowodowały wprowadzanie nowych geometrycznych form w architekturze. W naszym kraju, podobnie jak w innych krajach Zachodniej Europy po II wojnie światowej mecenatem państwa zostały objęte działania planistyczne, zapewniające ludności nowe mieszkania i budowę w miastach obiektów użyteczności publicznej oraz przestrzeni do wypoczynku i rekreacji. Po 1945 roku na terenie Polski znalazło się całe zagłębie przemysłowe Górnego Śląska, podzielone w okresie międzywojennym, tworząc teraz Górnośląski Okręg Przemysłowy.

W tym okresie w latach 1945-1990 w Katowicach powstało wiele instytucji, zarządzających przemysłem górnym i hutniczym, nowe ośrodki naukowe, wyższe uczelnie oraz prestiżowe w skali kraju obiekty kultury. Katowice w okresie powojennym dalej rozwijały się dynamicznie, kontynuując ideę intensywnego rozwoju przemysłowego, modernistycznego miasta, włączając do struktury miasta sąsiednie miejscowości. W wyniku tego tereny mieszkaniowe i przemysłowe były w Katowicach przemieszane. Przyrost mieszkańców wzrósł znacznie od 137 000 tuż przed wybuchem II wojny światowej do 168 000 w roku 1948 i do 368 000 w roku 1987. Zatem za priorytetowe zadania stało się budowanie osiedli mieszkaniowych, zapewniających zaspokajanie potrzeb mieszkaniowych. Podobnie, jak w innych krajach Bloku Wschodniego ze względów ekonomicznych oraz szybkie tempo i ogromną skalę potrzeb następowała negacja wartości estetycznych. Należy tu wspomnieć, iż w latach 60. i 70. w naszym kraju czas oczekiwania na mieszkania wydłużał się do kilkunastu, a nawet kilkudziesięciu lat, gdy w roku 1980 skrócił się do 6 lat. W Katowicach w tym czasie realizowane były wyróżniające się, ciekawe i duże w skali bloki mieszkalne oraz wielokondygnacyjne wieżowce (są to między innymi Superjednostka o wys. 15 kondygnacji i dług. 187,5, wzorowana na Bloku Marsylskim Le Corbusiera, 14 kondygn. cztery bliźniacze punktowce przy ul. Roździeńskiego, 12 kondygn. punktowiec w narożniku ul. Mikołowskiej i Poniatowskiego, eksperymentalny galeriowy budynek przy pl. Grunwaldzkim, 14 kondygn. budynki wysokie oraz 17 kondygn. wieżowiec przy al. Korfańskiego i Katowickiej). Wymieniam tutaj te wysokie budowle, bo z jednej strony są kontynuacją międzywojennych „śląskich drapaczy chmur”, a z drugiej strony są wyjątkiem wśród innych miast polskich z okresu PRL – u, w których wysokie budynki mieszkalne mogły osiągać maksymalnie 11 kondygnacji. W większych osiedlach mieszkaniowych na terenie Katowic wieżowce były jeszcze wyższe. W latach 1970 – 1978 powstało osiedle Roździeńskiego składające się z 7 budynków o 25 kondygnacjach. Do ważnych wyróżniających się zespołów osiedlowych, dominujących z wielu tras przelotowych przez Katowice jest osiedle Tysiąclecia wznoszone od lat 60.do 80. XX wieku. Było projektowane dla 30 000 mieszkańców (choć dzisiaj mieszka w nim 22 700 osób) także z kilkunastokondygnacyjnymi blokami, a na skraju osiedla zbudowano 5 budynków zwanych „kukurydzami”, wzorowanych na wieżach Marina City z Chicago i wysokich na 25 kondygnacji. Aby zapewnić mieszkańcom tak olbrzymiego zespołu miejsca do rekreacji do skraju osiedla dochodzi Chorzowski Wojewódzki Park Kultury i Wypoczynku (zwany obecnie Parkiem Śląskim) rozlokowany na 640 hektarach. W założeniach osiedli wielorodzinnych uzupełnieniem są obiekty usług podstawowych – handel, żłobki, szkoły różnego poziomu, ośrodki zdrowia, kościoły, place zabaw dla dzieci, tereny spacerowe. Od końca lat 70. XX wieku w Katowicach, podobnie jak w całym kraju notujemy realizację wielu nowych kościołów w większości o ciekawych, geometrycznych kształtach w stylistyce późnego modernizmu.

W mniejszym stopniu w tym czasie realizowane były domy jednorodzinne, bowiem domy wielorodzinne dominowały nawet w małych polskich miastach, zdaniem decydentów szybciej spełniających zapotrzebowanie na brak mieszkań.

Nowoczesne miasto wymagało przebudowy centrum, gdzie place miejskie przejmowały rolę forum, otoczonego wolnostojącymi budynkami administracji, kultury, szkolnictwa, handlu. Osią budowy nowego centrum w Katowicach jest szeroka aleja Korfantego, w przestrzeń której włączono Rynek. Kompozycję głównej alei od strony północnej zamykają obiekty budujące centrum założenia. Należy tu wspomnieć o Hali Widowiskowo- Sportowej, zwanej „Spodkiem”, ukończonej w 1971 roku. Była to wyjątkowa realizacja w skali całego kraju do dzisiaj zachwycająca swoją perfekcyjną formą owalu, przykrytego od góry spłaszczoną paraboliczną kopułą. Tuż obok stoi od 1967 r w dużej skali pomnik Powstańców Śląskich, wybitne dzieło rzeźbiarza Gustawa Zemły. Ta najbardziej reprezentacyjna przestrzeń miasta u zbiegu al. Korfantego i al. Roździeńskiego w ostatnich dwóch latach została wzbogacona trzema nowymi obiektami kultury. Są to otwarty w 2014 r budynek Narodowej Orkiestry Symfonicznej Polskiego Radia oraz ukończone w roku 2015 Muzeum Śląskie i Międzynarodowe Centrum Kongresowe. W ten sposób katowickie centrum przemysłowe przekształciło się w centrum artystyczno- kulturalno- kongresowe. Podobnie jak w innych miastach Europy obserwujemy także w naszym kraju wzmożony ruch budowlany związany z realizacją nowych obiektów kultury, bowiem jak pisał Peter Buchanan na łamach „The Architectural Review” jeszcze w 2006 roku, po epoce miasta przemysłowego, pierwszej epoce poprzemysłowej i informatycznej nadchodzi „epoka konceptualna”.

Jako miasta porównawcze do Katowic w kolejnym okresie analiz 1945 – 1990 doktorantka wybrała dwa francuskie miasta Saint – Étienne oraz Hawr.

Saint – Étienne to miasto, którego początki sięgają XII wieku, położone w regionie Rodan-Alpy w odległości 60 km od Lyonu. Rozwój industrializacji w XIX w związany był z przemysłem tekstylnym, ciężkim przemysłem wydobywczym, przemysłem przetwórczym oraz produkcją broni. Liczba ludności miasta wzrosła ze 188 000 w 1954 r do ponad 220 000 w roku 1975 r. Od początku XX wieku miasto borykało się z brakiem mieszkań, co nie wynikało tylko ze zniszczeń wojennych. Dopiero decyzje o budowie modernistycznych dużych osiedli z lat 1953 – 1975 rozwiązały ten problem. Realizowane były również mniejsze zespoły zabudowy mieszkaniowej pnące się po okolicznych wzgórzach. Poprawiając warunki mieszkaniowe zadbano także o duże obszary zieleni, jak również o realizację szkół, przedszkoli, zespołów usługowych oraz osiedlowych centrów społeczno-kulturalnych. Dopiero po zaspokojeniu potrzeb mieszkaniowych po 1975 roku rozpoczęto budowę nowych zespołów uniwersyteckich, szpitalnych oraz obiektów kultury.

Hawr to miasto portowe, położone na północnym wybrzeżu Francji przy ujściu Sekwany. Założone zostało w 1517 r na planie renesansowego włoskiego architekta ze Sieny na siatce ortogonalnych ulic. XIX wieczna industrializacja była powodem rozwoju handlu i wzrostu ruchu na trasach transatlantyckich, co spowodowało zmiany w tkance miasta. Przed II Wojną Światową Hawr był najważniejszym portem na północnym wybrzeżu Francji, stąd był narażony na naloży w czasie działań wojennych. W latach powojennych miasto stanęło przed problemem odbudowy po zniszczeniach wojennych. Liczba mieszkańców ze 107 000 w 1946 r wzrosła do 220 000 w 1975 roku. W czasie bombardowań w 1944 r zniszczone zostały dzielnice centrum, których odbudowa trwała w latach 1945 – 1964. W ramach odbudowy na powierzchni 150 ha powstało 12 000 mieszkań dla 150 000 osób, zaprojektowanych przez znanego przedstawiciela modernizmu – ojca żelbetu Augusta Perreta. Stanowiła je siatka kwartałów miejskich, łącząc cechy urbanistyki modernistycznej z XIX w tradycjami francuskiej architektury neoklasycyzmu. Zastosowano tu prefabrykowane elementy żelbetowe o układzie słupowo- belkowym. Obok funkcji mieszkalnych zespoły wyposażono w podstawowe usługi codzienne i obiekty publiczne- handel, szkoły szpital, kościoły. W okresie powojennym zadbano o rozwój przestrzeni publicznych placów i alei, obsadzanych drzewami, biegnących w różnych kierunkach. Wy-

sokie budynki mieszkalne 15 i 12 kondygn. tworzą bramy do miasta , jak np. przy al. Focha, biegnącej w kierunku zachodnim. W centrum powstał duży kubaturowo ratusz o geometrycznej modernistycznej formie o potężnym korpusie i prostej wysokiej na 70 m wieży, który powstał w latach 1952-1958 także według projektu Augusta Perreta. Zrealizował on w latach 50. XX wieku w centrum miasta dwa żelbetowe kościoły. Należy wspomnieć również o obiektach kultury, bowiem właśnie w Hawr 1959 – 1961 powstał pierwszy dom kultury we Francji, który został w roku 1982 przekształcony na muzeum, a w miejscu teatru w latach 1978 – 1982 powstało obiekt w formie dwóch ściętych stożków zaprojektowany przez Oskara Niemeyera . To Centrum Kultury, mieszczące kino, teatr i studia nagrań, które swoimi miękkimi kształtami wyróżnia się z otoczenia .

UWAGI SZCZEGÓŁOWE :

Recenzentka pragnie podkreślić, że praca doktorska została przedstawiona niezwykle starannie, napisana dobrym klarownym językiem. W całym tekście spotkałam tylko dwie literówki, co jest niezwykle rzadkością przy 310 stronach. Bardzo jasny i przejrzysty jawi się cały układ pracy, podzielonej na dwie główne części, z których każda ma po kilka rozdziałów i wiele dokładnie opisanych podrozdziałów. Każdy rozdział zakończony jest wnioskami, a całość podsumowaniem. Przy przyjęciu takiej koncepcji oczywistym jest, że w niektórych podrozdziałach mogą pojawić się powtórzenia dla uczynienia wyводу. Praca zawiera także streszczenie w j. polskim i angielskim, dołączona została także płytka z całością pracy.

Doktorantka w swojej pracy udowodniła przedstawioną na początku tezę. Recenzentka nie do końca akceptuje wybór przez doktorantkę tylko trzech miast porównawczych w omawianych okresach. Rozwój pierwszej ery przemysłowej rozpoczął się w Anglii, kiedy wprowadzono sposób wytapiania rud żelaza za pomocą koksu, wynaleziono maszynę parową, która zastąpiła siłę wiatru i energię wodną. Maszynę parową po raz pierwszy wykorzystano w górnictwie, Anglia w latach 1815 – 1870 była najbardziej gospodarczo rozwiniętym krajem świata, dlatego omawiając rozwój Katowic, miasta rozwijającego się w oparciu o przemysł ciężki węgla i przetwórstwa rud metali dla porównań może należałoby szukać miast angielskich lub niemieckich z Zagłębia Ruhry. Rzeczywiście Górny Śląsk od początku XIX w przodował w przemyśle wydobywczym na terenie Niemiec, powstawały osady węglowe – Zabrze, Siemianowice, Katowice, w 1800 r na Górnym Śląsku było 18 kopalń, a w roku 1864 aż 93, a dopiero po 1850 roku Górny Śląsk ustąpił pierwszeństwa Zagłębiu Ruhry. Zdaję sobie równocześnie sprawę, że przedstawiony przez doktorantkę wybór jest autorską koncepcją i dlatego jest to element bardzo wartościowy w pracy. Doktorantka w swojej pracy omawia poszczególne wybrane ośrodki miejskie o różnym profilu produkcji, różnej lokalizacji oraz rozmaitej skali.

Omawiając architekturę mieszkaniową powojennych Katowic i miast francuskich doktorantka nie zwróciła uwagi na różnice wykonawstwa w naszym kraju i krajach Zachodu. Betonowe elementy prefabrykowane i technologia tzw. "wielkiej płyty" (w Polsce w 1975 r powstało 65 fabryk domów) w realizacji dawały nieporównywalne efekty. Pragnę tylko wspomnieć, iż prefabrykowane elementy betonowe z końcem lat 70. i w latach 80. w zespołach mieszkaniowych Ricardo Bofilla w Paryżu i miastach podparyskich na budowę przywożone były zapakowane w przezroczystą folię, aby nie uszkodzić prefabrykowanych detali. Jakże inaczej to wyglądało w samym czasie w naszym kraju! Doktorantka nie wspomniała także w pracy, że Katowice i cały Górny Śląsk były regionem szczególnym w PRL. Wynikało to ze specjalnej troski Edwarda Gierka (w latach 1949-1954 Sekretarza Komitetu Wojewódzkiego, a potem w ciągu jego 10 letnich rządów w latach 1970 -1980 na stanowisku I Sekretarza Partii PZPR) o ten region. Wszyscy mieszkańcy Polski obserwowali w tym czasie nie tylko duży rozwój gospodarczy, kiedy PKB wzrosło z 25% do 40 %, ale także na tym obszarze większe eksperymentalne zainwestowanie zarówno w budownictwie mieszkaniowym, jak i w obiektach użyteczności publicznej niż w innych miastach Polski.

Owe uwagi nie umniejszają wartości omawianej pracy doktorskiej, którą oceniam w pełni pozytywnie.

Rozwój Katowic w ostatnich dekadach mieści się w ogólnoeuropejskich tendencjach trzeciej epoki rozwoju gospodarczego, kiedy powstawały w Europie na wzór amerykańskich technopolie oraz parki technologiczne. Wtedy rozwój miast związany nie jest z lokalizacją surowców, a z lokalizacją wiodących najnowszych ośrodków naukowo- badawczych i biznesowych, wyższych uczelni, które w szybkim tempie pojawiają się w analizowanych miastach, także w Katowicach.

W konkluzji recenzentka pragnie podkreślić, iż wyniki badań doktorantki dały podstawę do dobrze postawionych wniosków. Przyjęta metoda pracy okazała się prawidłową, ukazując dużą wartość naukową dysertacji, w której przedstawiono kształtowanie się architektury modernistycznej zarówno mieszkaniowej jak i obiektów użyteczności publicznej w Katowicach.

Stwierdzam niniejszym spełnienie przez mgr inż. arch. Aleksandrę Tomkiewicz w rozprawie doktorskiej pt. *Modernistyczne determinanty w rozwoju przestrzennym Katowic na tle analogicznych miast europejskich*, wszelkich kryteriów i wymagań ustawy z dnia 14 marca 2003 r o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. 2003 nr 65 poz. 595) wraz z późniejszymi zmianami, oraz stosownym Rozporządzeniem MNiSzW i tym samym wnoszę do Dziekana i Rady Wydziału Architektury Politechniki Śląskiej o przyjęcie rozprawy oraz dalszą kontynuację procedury dopuszczenia do jej publicznej obrony.

Eksterminator

